

Jezikoslovni pogled na stomatološko nazivlje

(Marin Vodanović; Drago Štambuk; Ana Ostroški Anić: *Stomatološko nazivlje*. Zagreb: Stomatološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2010, 104 str.)

Stomatološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu objavio je 2010. godine knjigu *Stomatološko nazivlje* autora Marina Vodanovića, Drage Štambuka i Ane Ostroški Anić. Knjiga je nastala kao rezultat projekta Hrvatsko stomatološko nazivlje – HRSTON, jednoga od projekata programa Izgradnja hrvatskoga strukovnog nazivlja (Struna) koji koordinira Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Izgradnja hrvatskoga stomatološkog nazivlja pokazala se potrebnom jer je većina referentne literature s toga područja na engleskome ili njemačkome jeziku zbog čega su brojni stručni izrazi i nazivi ostali neprevedeni ili neprilagođeni hrvatskomu jeziku. Zato je izgrađena elektronička stomatološka terminološka baza koja sadržava oko 7000 naziva, od kojih je 4500 preporučenih naziva kojima su pridružene istovrijednice na engleskome i njemačkome jeziku, a često i na talijanskome te latinskome jeziku.

Dvadesetak poglavlja sadržajno se može podijeliti u dva dijela. U prvome su dijelu dani podatci o samome projektu Hrvatsko stomatološko nazivlje – HRSTON, upute za terminološki rad i terminološka načela te upute za tvorbu novih hrvatskih naziva. Drugi dio knjige sadržava jezične savjete za nazive u čijoj se uporabi najviše griješi.

U prvome dijelu knjige obrađeni su

osnovni terminološki pojmovi i nazivi potkrijepljeni primjerima iz stomatologije. Semantički odnosi među nazivima podijeljeni su s obzirom na odnos broja označilaca i označenika. Jednoimenost ili mononimija odnos je u kojemu je jednomu označiocu pridružen jedan označenik (*zub*). Kod istoznačnosti ili sinonimije, koja je odnos među više označilaca pridruženih istomu označeniku, razlikuju se pravi (potpuni) sinonimi (*prijelom* i *fraktura*, *donja čeljust* i *mandibula*) i djelomični sinonimi (*stomatolog* i *zubar*). Uspoređen je i razgraničen odnos višeznačnosti ili polisemije i istoimenosti ili homonimije koji je važan za leksikografski i terminografski rad. Istoimenost ili homonimija odnos je u kojemu različiti označenici bez zajedničkih obilježja imaju isti označilac (npr. *krunica* kao općejezični leksem i *krunica* kao naziv u stomatologiji). Višeznačnost ili polisemija odnos je između dvaju ili više označenika s određenim zajedničkim obilježjima i istim označiocem (*cement* kao naziv u građevinarstvu i kao naziv u stomatologiji). Ukratko su objašnjene antonimija i paronimija.

Sljedeće poglavlje opisuje odnos znanstvenoga nazivlja i funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnog jezika, pri čemu je istaknuto razgraničavanje nazivâ koji pripadaju znanstvenomu funkcionalnom stilu i nazivâ koji pripadaju žargonu. Primjerice, žargonu pripada naziv *umnjak*, dok je standardnojezični naziv *treći kutnjak*. Prvi dio knjige završava poglavljem koje se bavi načinima postanka novih hrvatskih naziva.

U drugome dijelu knjige nalaze se jezični savjeti koji polaze od terminoloških načela kako bi se nazivlje što bo-

lje usustavilo i normiralo. Jezični savjeti napisani su pregledno u obliku natuknica tako da je istaknut problem, odnosno dva naziva ili više njih koji se raščlanjuju na preporučeni naziv, dopušteni naziv ili nepreporučeni naziv te je dan primjer uporabe i objašnjenje.

U poglavlju *Internacionalizmi grčkoga i latinskoga jezika* veći dio savjeta odnosi se na uporabu pridjeva koji su posuđeni iz stranoga jezika umjesto da su izvedeni hrvatskom tvorbom iz prilagođene osnove. Primjerice, preporučuje se uporaba pridjeva *gingivni* umjesto *gingivalni*, *karijesni* umjesto *kariozni*, *karijesogen* umjesto *kariogen*, *limfoblastni* umjesto *limfoblastički*, *odontoblastni* umjesto *odontoblastični*.

Pogrješke na pravopisnoj razini podijeljene su na pogrješke povezane s glasovnim promjenama (predkutnjak > pretkutnjak, ali athezija > adhezija; protetski nadomjesci > protetski nadomjestci), na pogrješke povezane s grafijskom prilagodbom posuđenica iz grčkoga i latinskoga jezika te na pogrješke povezane sa sastavljenim i rastavljenim pisanjem naziva (blok anestezija > blok-anestezija).

Pogrješke na morfološkoj razini povezane su s gramatičkom kategorijom broja i sklonidbom. Tako je imenica *jetra* određena kao imenica e-sklonidbe u jednini, a *desni* kao imenica i-sklonidbe u množini. Dana je paradigma imenica *zub* i *korijen* kod kojih se u genitivu množine javljaju tri oblika (zuba, zubi i zubiju), odnosno dva oblika (korijena i korjenova). Objasnjena je gramatička i semantička razlika između imenice *bol* koja se sklanja po i-sklonidbi i znači 'osjećaj duhovne patnje' i imenice *bol* koja se sklanja po a-sklonidbi i znači 'osjet tjelesne patnje'.

Na tvorbenoj je razini posebna pozornost posvećena tvorbi odnosnih pridjeva koji završavaju na *-ni* ili *-ski* gdje je pridjevima na *-ni* dana prednost ako ne postoji značenjska razlika (anafalički > anafalični, egzotermički > egzotermni), no ako su pridjevi izvedeni od imenica koje završavaju na *-ika*, prednost se daje pridjevima na *-ski* (forenzični > forenzički). S izvođenjem u vezi objašnjeno je da sufix *-ist* pripada hrvatskomu standardnom jeziku i ima prednost pred sufixom *-ista* (specijalista > specijalist), a u vezi sa slaganjem naglašeno je da pri toj tvorbi spojnik *-o-* treba zamijeniti spojnik *-e-*, kad god je to moguće (donječeljusni > donjočeljusni). Objasnjene su semantičke razlike između pojedinih pridjeva koji se zbog neosvijestnosti tih razlika pogrešno upotrebljavaju, primjerice *srednji*, koji znači 'koji je u sredini između krajnjih točaka', i *središnji* 'koji se odnosi na središte'; *usni* sa značenjem 'koji se odnosi na usta' i *usneni* 'koji se odnosi na usne' te *vlaknat* 'koji sadržava vlakna ili je od njih građen' i *vlaknast* 'koji nalikuje vlaknima'.

Pogrješke na sintaktičkoj razini povezane su s uporabom posvojnoga genitiva u slučajevima kada je moguća i normativno prihvatljivija uporaba posvojnoga pridjeva, primjerice *korijen zuba* umjesto *zubni korijen*.

Na leksičkoj se razini pogrješke mogu podijeliti na uporabu naziva iz različitih funkcionalnih stilova (*gingiva* se upotrebljava u znanstvenome funkcionalnom stilu, *desni* i *zubno meso* u razgovornome); moguću homonimiju (*koronarni* može se odnositi na *cor* (srce) i *corona* (kruna) pa se preporučuje uporaba pridjeva *krunski*) i paronimiju (*koštica* sa značenjem 'tvrdi

dio ploda' i *koščica* 'mala kost'; *operativan* sa značenjem 'djelatan, radni, aktivan, djelotvoran, izvršni' i sa značenjem u medicini 'koji se može operirati' te *operacijski* 'koji se odnosi na operaciju').

Posljednji savjet, koji je najopširnije i najtemeljitiše opisan, odnosi se na naziv *stomatologija* i naziv *dentalna medicina* koji u novije vrijeme zamjenjuje naziv *stomatologija*. No, upozorava se na to da nije riječ o istoznačnicama s obzirom na to da *stomatologija* dolazi od grčke riječi *stoma* 'usna šupljina', dok *dentalni* dolazi od latinske riječi *dens* 'zub'. Također je lakše raditi izvedenice od imenice *stomatologija*. Unutar toga savjeta objašnjena je i razlika između *stomatologa* i *zubar*, tako je *zubar* osoba sa srednjoškolskim obrazovanjem ili višom zubarskom školom, a *stomatolog* je osoba koja je završila stomatološki fakultet.

U knjizi *Stomatološko nazivlje* vrijedni su i dodatci uobličeni u tablice od kojih prvi sadržava popis izabranih stomatoloških naziva hrvatskoga i stranoga podrijetla gdje se strani naziv može zamijeniti hrvatskim nazivom (protein > bjelančevina). Drugi dodatak daje popis izabranih preporučenih naziva s istovrijednicama koje su označene kao dopušteni nazivi, nepreporučeni nazivi, arhaizmi i žargonizmi (*zubno ležište* preporučeni je naziv, *alveolarni nastavak* dopušteni, *alveolni nastavak* nepreporučeni je naziv, a *zubište* je arhaizam). Treći dodatak sadržava popis referentne stomatološke literature.

Dani su osnovni podatci o autorima koji ih potvrđuju kao stručnjake u svom području. Na samome kraju nalazi se kazalo pojmova koje korisniku ubrza-

va traženje naziva čiju točnost želi provjeriti.

Važnost je projekta Hrvatsko stomatološko nazivlje – HRSTON i u tome što je pokazano da je potrebna i moguća suradnja stručnjaka s određenih područja i jezikoslovaca kako bi se izgradilo nazivlje koje je u skladu s terminološkim načelima, usustavljeno i jezično normirano. U idealnome slučaju svaki bi projekt unutar programa Izgradnja hrvatskoga stručnog nazivlja (Struna) trebao rezultirati knjigom kao što je *Stomatološko nazivlje*, stoga takvu suradnju treba poticati.

Ivana Brač